

Στη σωφρονιστική αποικία

Λέανδρος Πολενάκης

07/07/2014

Στο πλαίσιο του φεστιβάλ Αθηνών, δόθηκε από την ομάδα «Σημείο Μηδέν» μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και άκρως επίκαιρη παράσταση, βασισμένη στο αφήγημα του Κάφκα: «Στη σωφρονιστική αποικία». Κείμενο αλληγορικό σε πρώτο επίπεδο, που προσφέρεται, όμως, σε ποικίλες, ψυχαναλυτικές, θρησκευολογικές ή άλλες αναγνώσεις. (Θυμίζω ότι το ίδιο διήγημα είχε εμπνεύσει στον Ιάκωβο Καμπανέλλη ένα ομώνυμο αριστουργηματικό μονόπρακτο. Γράφηκε και παίχτηκε στη διάρκεια της χούντας, στο θρυλικό πρώτο υπόγειο θέατρο της Μαριέττας Ριάλδη στην οδό Ακαδημίας, ξεγελώντας τη λογοκρισία). Ο Κάφκα περιγράφει στο σύντομο αφήγημά του τη διαδικασία της μαρτυρικής εκτέλεσης, χωρίς δίκη, ενός κατάδικου, σε μια «αποικία τιμωρημένων», που θα μπορούσε να είναι το ναζιστικό στρατόπεδο Μαουτχάουζεν, η αμερικανική βάση του Αμπού Ντάμπι ή οποιοδήποτε άλλο σύγχρονο κολαστήριο.

Στο διήγημα του Κάφκα, ο δικαστής, βασανιστής και δήμιος ταυτοχρόνως, υποκαθιστά στο τέλος πρόθυμα το μελλοντικό θύμα παίρνοντας τη θέση του, με τον απαραίτητο όρο η εκτέλεση να πληροί τους όρους ενός θεάματος προς σωφρονισμόν των απίστων! Η επιθυμία του φόνου του πατέρα, θα έλεγε ο Φρόυντ, απωθείται ως αίσθημα ενοχής στο θέατρο του ασυνειδήτου, πριν ξεσπάσει ως ασυγκράτητη φονική παρόρμηση. Ή, σύμφωνα με τη διάσημη κριτική του Νίτσε για τον Ιουδαϊσμό / Χριστιανισμό (με δικά μου λόγια): ο «μονογενής λαός - γιος της Βίβλου επιλέγει εκούσια, για λόγους αυτοσυντήρησης, τον προνομιούχο ρόλο του επιλεγμένου θύματος ενός τρομερού ζώντος, ζηλωτή, πατέρα Θεού που σώζει τους ευσεβείς, in extremis». Ο Κάφκα, Ιουδαίος της διασποράς, είχε δει από κοντά τις ανοιχτές αβύσσους. Στο έργο του μας μιλά για το πάσχον σώμα του ανθρώπου, τη μόνη αυθεντική περιουσία του στον εφιαλτικό μας κόσμο της εικονικής πραγματικότητας.

Μεταφέρω ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα του κειμένου του προγράμματος : «Στη 'Σωφρονιστική αποικία' ανατέμνεται η δομή της

εξουσίας και αποκαλύπτεται το πλέον αδρό και διαχρονικό πρόσωπό της. Η νομή και η κατοχή του σώματος ως πολιτική πράξη... Η εξουσία διαμορφώνει το υποκείμενο, ιδρύει το περιβάλλον, περιφράσσει τις συνθήκες ύπαρξής του, ορίζει τις επιθυμίες του, συγκροτεί το είναι του, και το 'εγγράφει'. Ο Κάφκα απογυμνώνει την εξουσία από τους ιδεολογικούς μετατονισμούς της και την αναδεικνύει σε μοναδική κοινωνική σταθερά, η οποία αναπαράγεται στο διηνεκές λαμβάνοντας διαφορετικές διαλεκτικές μορφές στον χώρο και στον χρόνο. Στη 'Σωφρονιστική αποικία' ο άνθρωπος είναι η τροφή της εξουσίας. Το πάσχον σώμα του είναι το προνομιακό πεδίο εγγραφής των νόμων της ηδονής και της οδύνης...».

Ο σκηνοθέτης και μεταφραστής Σάββας Στρούμπος είναι ένας χαρισματικός μαθητής του Θόδωρου Τερζόπουλου. Κάνει συλλογικό σωματικό θέατρο, μετατρέποντας το σώμα του ηθοποιού σε εργαλείο, όχι, όμως, μιας τιτάνιας προμηθεϊκής υπέρβασης των δοσμένων δυνατοτήτων και ορίων του, αλλά για να συνομολογήσει, με τον τρόπο του «Ζεν», την άρρητη ενότητά του με τον κόσμο. «Σημείο μηδέν» δεν είναι για τον σκηνοθέτη η επιστροφή του ανθρώπου σε ένα προσυνειδησιακό όλον, «που ολοφύρεται για τον κατακερματισμό του σε ατομικές συνειδήσεις», σύμφωνα, πάλι, με τη νιτσεϊκή ρήση. Σκοπός δεν είναι το σβήσιμο της ατομικής συνείδησης, αλλά η ανάδυσή της εκ νέου, μετά την καταβύθιση στα άδυτα μιας μύησης. Υπό αυτό το πρίσμα ο σκηνοθέτης μεταβαίνει, χωρίς να προδίδει τον Κάφκα, από τη νιτσεϊκή - μιλλερική ρήξη του όντος με τον κόσμο, που είναι λήθη, στη φιλότητα που είναι μνήμη. Επιλογή σωτήρια για το υποκείμενο της παράστασης, τον άνθρωπο.

Η χαρισματική Ελεάνα Γεωργούλη, με απόλυτο, υποδειγματικό έλεγχο του νευρικού της συστήματος, δίνει ως άφυλο πλάσμα, ντοστογιεφσκικά, παγώνοντας τον χρόνο, τον «κατάδικο». Ο μπρεχτικός «παρατηρητής - αφηγητής» Ηλίας Μελέτης γίνεται ζων μετρονόμος μιας ψυχρής κόλασης. Ο «αξιωματικός» Δαβίδ Μαλτέζε αναδεικνύει τη φρίκη σε προνομιακό πεδίο αναμέτρησης της ύπαρξης με τον εαυτό της. Με ένα μικρό είδωλο της τέχνης των προκολομβιανών θα παρομοιάζα τον «στρατιώτη» της Δέσποινας Χατζηπαυλίδου. Τα σκηνικά - κοστούμεια του Ηλία Παπανικολάου συνομιλούν με το κοινό. Το ίδιο μπορώ να πω για τους απέριττους φωτισμούς της Χριστίνας Θανάσουλα, την υποβάλλουσα, γεμάτη ιδέες μουσική του Λεωνίδα Μαριδάκη.